

KATARZYNA PAWLIKOWSKA-ŁAGÓD¹, ANDRZEJ GRZYBOWSKI^{2,3}

Stanisław Altenberger (1906-1963) – autor dobrego *Podręcznika okulistyki*

Stanisław Altenberger (1906-1963) – Author of a Good Textbook in Ophthalmology

¹Zakład Nauk Humanistycznych i Medycyny Społecznej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, katarzyna.lagod@umlub.pl

²Katedra Okulistyki, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Żołnierska 18, 10-561 Olsztyn

³Instytut Okulistycznych Badań Naukowych, ul. Mickiewicza 24 / 3B, 60-836 Poznań, Poland

Słowa kluczowe: Stanisław Altenberger, okulistyka, historia okulistyki, Klinika Okulistyczna

Key words: Stanisław Altenberger, ophthalmology, history of ophthalmology, Ophthalmology Clinic

Streszczenie

Celem pracy jest przybliżenie sylwetki i dorobku naukowego Stanisława Altenbergera (1906-1963). Był profesorem okulistyki, uczniem prof. Melanowskiego, kierownikiem Kliniki Okulistycznej Uniwersytetu Warszawskiego.

Abstract

The aim of the work is to present the profile and scientific achievements of Stanisław Altenberger (1906-1963). He was a professor of ophthalmology, a student of prof. Melanowski, head of the Ophthalmology Clinic of the University of Warsaw.

Wstęp

Gustaw Stanisław Ryszard Altenberger (1906-1963) był lekarzem okulistą. Celem niniejszej pracy jest przypomnienie jego sylwetki opartej na zebranych materiałach biograficznych oraz analizie wybranych pozycji jego dorobku naukowego.

Metodologia

W pracy zostały wykorzystane materiały udostępnione przez Główną Bibliotekę Lekarską im. Stanisława Konopki w Warszawie. Ponadto, informację zgromadzono ze słowników biograficznych, wspomnień pośmiertnych, przejrano również bazy internetowe, takie jak Google Scholar oraz zdigitalizowane materiały archiwalne.

Biografia

Gustaw Stanisław Ryszard Altenberger (Stanisław Altenberger) [Ryc. 1] urodził się 16 października 1906 roku w Łodzi. Szkołę średnią ukończył w 1926 roku. Od tego też roku, odbywał studia na Uniwersytecie Warszawskim, które ukończył w 1932 roku, uzyskując tytuł lekarza. Uprawnienia do wykonywania zawodu otrzymał dnia 4 lipca 1933. Ożenił się z Marią Myszkorowską (ur. 27.03.1907), z którą mieli syna Andrzeja (ur. 19.09.1942) [1].

W 1933 roku rozpoczął pracę w Klinice Okulistycznej Uniwersytetu Warszawskiego w Warszawie, początkowo jako wolontariusz, później został mianowany asystentem. Jako wolontariusz opracował pod kierownictwem prof. Władysława Melanowskiego (1888-1974) zagadnienie badawcze pt. „O powikłaniach rogówkowych w przebiegu jaglicy”, które zostało później wykorzystane jako jego praca doktorska. W 1944 roku podczas okupacji i okresu Powstania Warszawskiego, kiedy to wielu z lekarzy opuściło Klinikę, Altenberger w dalszym ciągu leczył chorych i ratował mienie placówki [2]. Ocalił instrumentarium i bibliotekę naukową, którą we wrześniu 1944 roku wywiózł ze współpracownikami do Szpitala „Perełka” w Milanówku [3] – Szpitala Chirurgicznego RGO nr 1, zorganizowanym w pierwszej połowie sierpnia 1944 roku przez Jadwigę Kielbasińską (1904-2002). Szpital ten mieścił się w przedwojennym pensjonacie „Perełka” przy ul. Grudowskiej 12 w Milanówku, od czego pochodzi jego potoczna nazwa [4]. Dzięki temu, że Altenberger wywiózł mienie Kliniki, doszło do wznowienia jej działalności jako jednej z pierwszych w 1945 roku. Od tego też roku Altenberger wykonywał szereg prac naukowych, swoje zainteresowania skupił także na pracy naukowo-lekarskiej, pedagogicznej i administracyjnej [3]. W latach 1946-1951 był konsultantem okulistą (nazywano go

Ryc. 1. Gustaw Stanisław Ryszard Altenberger (1906-1963), źródło: Melanowski, W.: *Profesor doktor medycyny Gustaw Stanisław Ryszard Altenberger 1906-1963*. Służba Zdrowia. 1963; 15(37): 2.

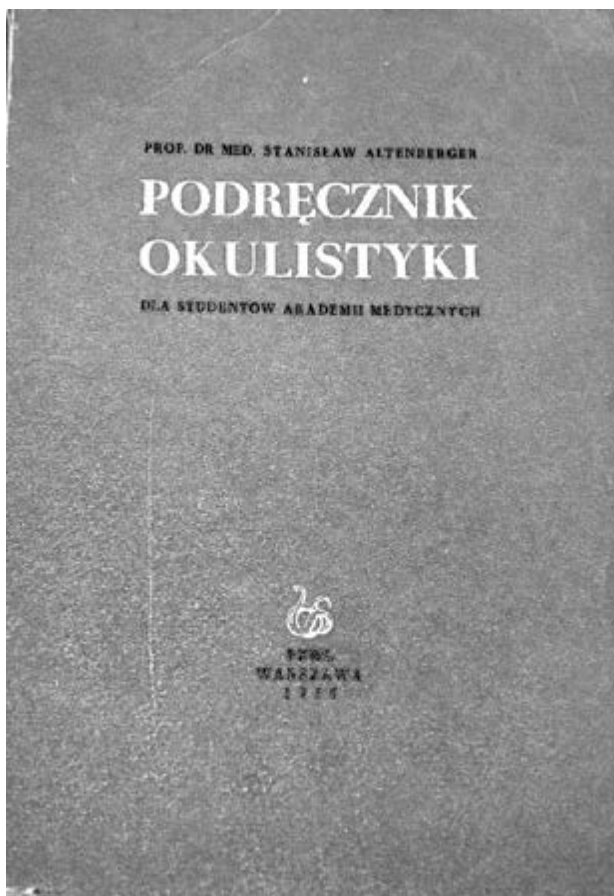
Busiem) w Klinice Neurochirurgii Uniwersytetu Warszawskiego w Szpitalu Przemienienia Pańskiego. Przezwisko Buś wzięło się stąd, że w czasie gry w brydża, kładąc kartę na stół mówił „No to buś” [5].

Altenberger doktoryzował się w 1946 roku, habilitował w 1951 roku. Po czterech kolejnych latach, w 1955 roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym okulistyki, zaś od 1959, zastępcą Melanowskiego jako kierownika Kliniki Okulistycznej.

W 1955 roku ukazało się pierwsze wydanie jego Podręcznika okulistyki, przez wiele lat głównego i bardzo popularnego podręcznika dla młodych okulistów. [6] (Ryc. 2; Ryc. 3) Szóste wydanie podręcznika ukazało się w 1975 roku, wiele lat po śmierci autora, co należy do dzisiaj do rzadkości.

W tym samym czasie ukazał się inna jego książka pt. „Zmiany na dnie oka w nadciśnieniu tętniczym”, również bogato ilustrowana. [7] [Ryc. 4; Ryc. 5]

Po przejściu na emeryturę Melanowskiego, w 1960 roku, został kierownikiem Kliniki. Jego kadencja trwała trzy lata. W tym czasie, nadbudował piętro w Klinice, zaprojektował pomieszczenia do badań elektretinograficznych, echograficznych, leczenia laserelem oraz izotopami. Otwarcia unowocześnionej Kliniki nie doczekał [8]; zmarł przedwcześnie 8 września 1963 roku na raka trzustki [9].

Ryc. 2. Strona tytułowa: Altenberger S. *Podręcznik okulistyki. Dla studentów akademii medycznych*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Warszawa 1955.

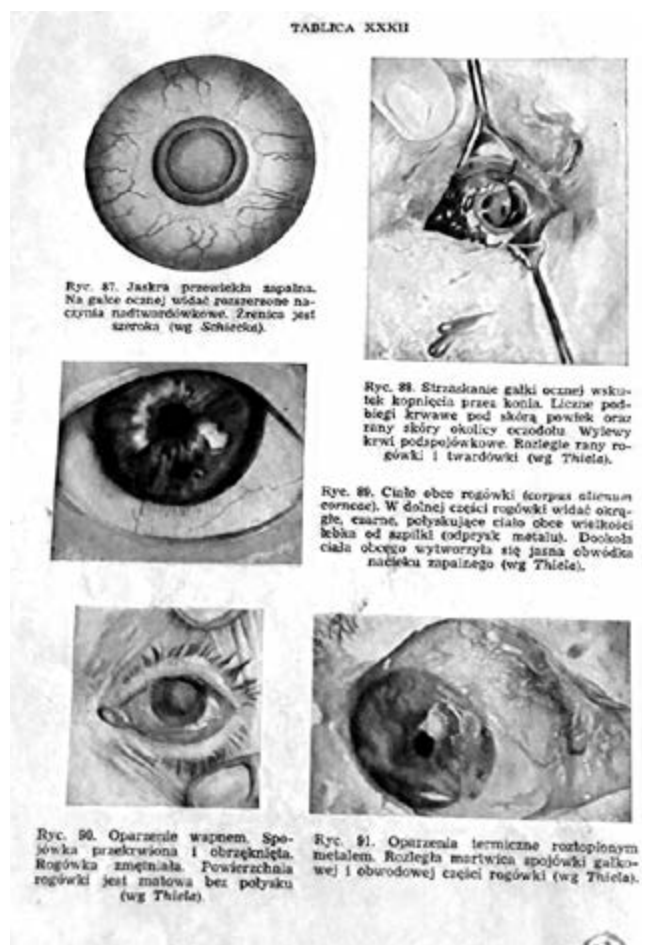
Altenberger pełnił funkcję prodziekana Wydziału Lekarskiego AM w Warszawie, był członkiem Towarzystwa Lekarskiego oraz członkiem Zarządu Polskiego Towarzystwa Okulistycznego [3]. Odznaczony Medalem 10-lecia Polski Ludowej [10], Złotym Krzyżem Zasługi [11] oraz Krzyżem Kawalerskim Polonia Restituta [2].

Melanowski napisał o nim: „Altenberger (...) wykazał się dobrocią, wielką życzliwością i wprost bezgraniczną obowiązkowością w stosunku do chorego człowieka. Taki stosunek do chorego w ciągu całego życia był mu drogowskazem w jego pracy klinicznej i pedagogiczno-naukowej, w jego współpracy z kolegami oraz czułą busolą w całej jego działalności obywatelskiej [2].”

Analiza dorobku naukowego

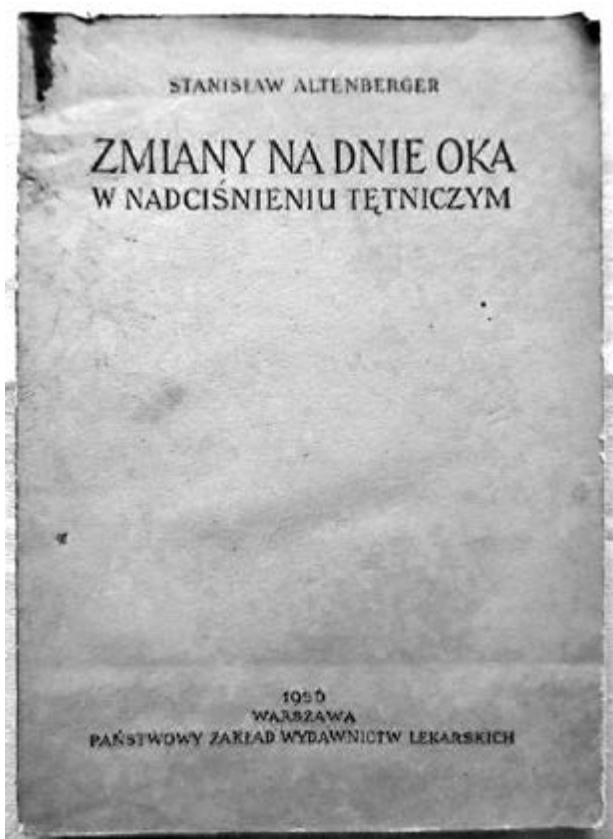
Dorobek naukowy Altenbergera dotyczył głównie retinopatii nadciśnieniowej i cukrzycowej. W pracy pt. „Ujednostajnienie terminologii zmian na dnie oka w cierpieniach przebiegających z podwyższonym ciśnieniem tętniczym krwi” opublikowanej w 1950 roku podjął się ujednoczenia zagmatwanej terminologii dotyczącej w przeszłości retinopatii nadciśnieniowej

występującej m.in. pod nazwą retinitis albuminurica, retinitis azotemica, retinitis nephritica oraz retinitis angiospastica. [12] Natomiast w pracy pt. „Zagadnienia retinopathia diabetica” (R.D.) z roku 1956 przedstawił bardzo obszerne omówienie retinopatii cukrzycowej. [13]. We wprowadzeniu historycznym zwrócił uwagę, że chociaż pierwszy opis zmian retinopatii cukrzycowej przedstawiony został już 1855 roku przez Eduarda Jaegera (1818-1884), to do czasu wprowadzenia insuliny obserwacje tego typu zmian należały do rzadkości ze względu na krótką długość życia chorych. Następnie autor opisał typowe zmiany, w tym mikroaneuryzmaty (angiopatia diabetica retinae), wybroczyny krwotoczne (retinitis haemorrhagica), wysięki (retinitis exsudativa) oraz zmiany wytwórcze (retinitis proliferativa). Altenberger zwrócił uwagę, że często cukrzyca towarzyszy nadciśnieniu tętnicze i że obraz kliniczny może obejmować retinopatię cukrzycową i nadciśnieniową, jednak zwrócił uwagę na wyjątkowy charakter zmian cukrzycowych – dotyczących naczyń włosowatych. Opisy te wzbogacone zostały interesującymi ilustracjami. [Ryc. 6; Ryc. 7]

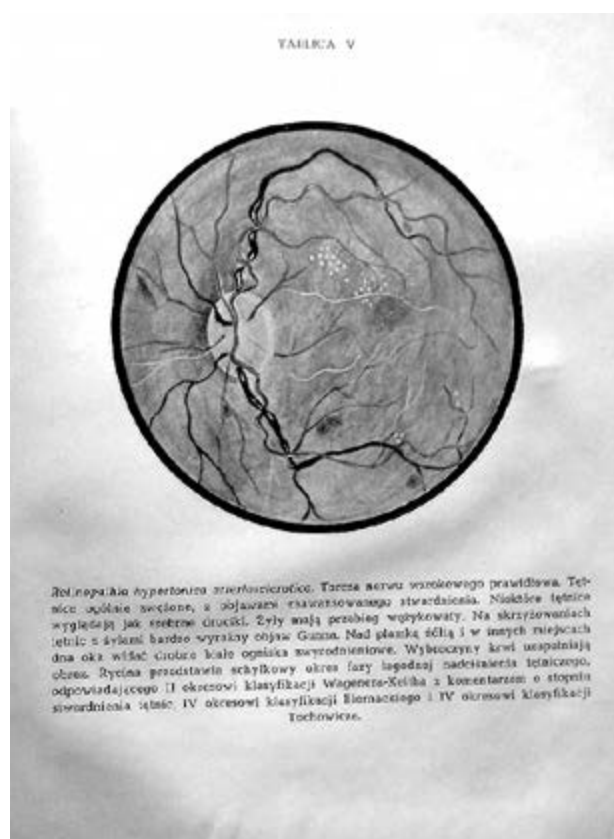

Ryc. 3. Ilustracje z *Podręcznika Okulistyki*.

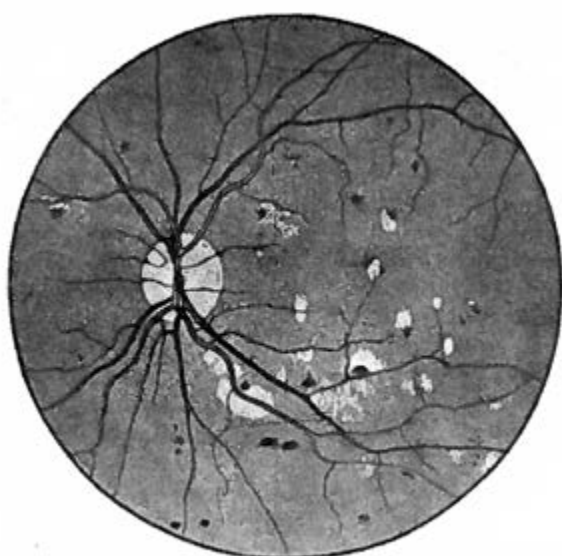
Podręcznik okulistyki. Dla studentów akademii medycznych. Wydanie II poprawione i uzupełnione. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Warszawa 1958.

Ryc. 4. Strona tytułowa: Altenberger S. *Zmiany na dnie oka w nadciśnieniu tętniczym*. Wydanie II. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Warszawa 1956.

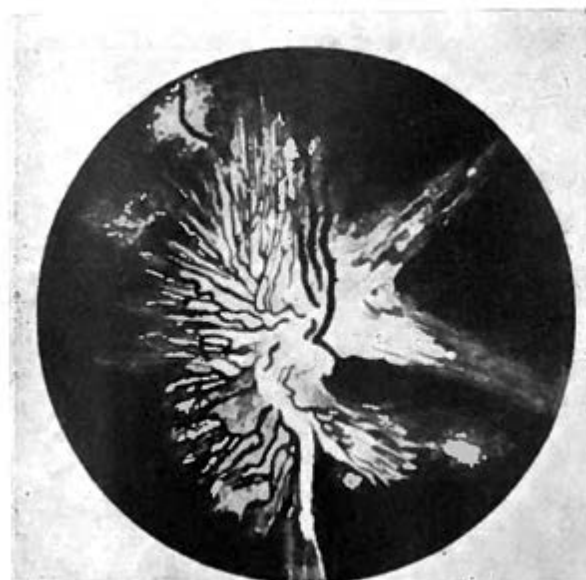

Ryc. 5. Ilustracje z Altenberger S. *Zmiany na dnie oka w nadciśnieniu tętniczym*. Wydanie II. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Warszawa 1956.

Ryc. 6. Postać *retinitis exudativa*.

Ryc. 6. *Retinitis exudativa*. Ilustracja z: Altenberger S. *Zagadnienia retinopathia diabetica (R.D.)*. Postępy Okulistyki. T. III. Warszawa 1956: 65-84.

Ryc. 7. Postać *retinitis proliferans*.

Ryc. 7. *Retinitis proliferans*. Ilustracja z: Altenberger S. *Zagadnienia retinopathia diabetica (R.D.)*. Postępy Okulistyki. T. III. Warszawa 1956: 65-84.

Ponadto omówił czynniki ryzyka rozwoju retinopatii cukrzycowej, do których zaliczył „długość okresu trwania cukrzycy”, „przecukrzenie krwi i wahania poziomu cukru we krwi”, hipercholesterolemię oraz nadciśnienie tętnicze. Wyżej wymienione przykłady świadczą o jego głębokiej znajomości zagadnienia i wiedzy, która pozostała aktualna do dzisiaj.

Podsumowanie

Stanisław Altenberger zapisał się w historii okulistyki jako znawca zagadnień naczyniowych chorób siatkówki oraz autor znakomitego i bogato ilustrowanego podręcznika okulistyki, który cieszył się uznaniem wiele lat po jego śmierci.

Piśmiennictwo:

- [1] Akta osobowe Gustawa Stanisława Ryszarda Altenberger, Główna Biblioteka Lekarska im. Stanisława Konopki w Warszawie.
- [2] Melanowski, W.: *Prof. dr med. Gustaw Ryszard Altenberger*. Klinika Oczna. 1964; 34(1): 117-118.
- [3] Melanowski, W.: *Profesor doktor medycyny Gustaw Stanisław Ryszard Altenberger 1906-1963*. Służba Zdrowia. 1963; 15(37): 2.
- [4] Marzinek, B.: *O Szpitalu Chirurgicznym w Milanówku w czasie Powstania Warszawskiego w 1944 r.* Wojskowy Przegląd Historyczny. 1967; 3: 433-434.
- [5] Bidziński, J, Marchel, A.: *Katedra i Klinika Neurochirurgii. Klinika Neurochirurgii Uniwersytetu Warszawskiego w Szpitalu Przemienienia Pańskiego (1946-1951)*. <https://neurochirurgia.wum.edu.pl/sites/neurochirurgia.wum.edu.pl/files/1M5-Katedra-i-Klinika-Neurochirurgii.pdf>, dostęp: 05.02.2022.
- [6] Altenberger S. *Podręcznik okulistyki. Dla studentów akademii medycznych*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Warszawa 1955.
- [7] Altenberger S. *Zmiany na dnie oka w nadciśnieniu tętniczym*. Wydanie II. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Warszawa 1956.
- [8] Melanowski, W: *Dzieje okulistyki*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Warszawa 1972; 381.
- [9] *Akademia Medyczna w Warszawie, Złote Gody 1967-2017*. Warszawski Uniwersytet Medyczny. Warszawa 2018: 32.
- [10] Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 października 1955. Lista osób odznaczonych „Medalem 10-lecia Polski Ludowej”.
- [11] Uchwała Rady Państwa z dnia 9 lipca 1954. nr o/395.
- [12] Altenberger S. *Ujednostajnienie terminologii zmian na dnie oka w cierpieniach przebiegających z podwyższonym ciśnieniem tętniczym krwi*. Pol. Arch. Med. Wewn. 1950; 20(1/2): 284-285.
- [13] Altenberger S. *Zagadnienia retinopathia diabetica (R.D.)*. Postępy Okulistyki. T. III. Warszawa 1956: 65-84.

Spis prac Stanisława Altenbergera:

- [1] *Powikłania rogówkowe w przebiegu jaglicy w świetle czynności i zmian anatomicznych gruczołów łzowych*. Klinika Oczna. 1936; 14(34): 396-405.
- [2] *Plasmoma spojówki*. Lekarski Instytut Naukowo-Wydawniczy. Warszawa 1948.
- [3] *Plasmoma – Plasmocytoma – Plasmoblastoma spojówki*. Klinika Oczna. 1948; 18(1): 94-107.
- [4] *Cierpienie reumatyczne oka*. w: *Zagadnienie gośca*. Warszawa 1949: 307-316.
- [5] *Ocena i znaczenie zmian w dnie oka w związku z kwalifikacją do leczenia operacyjnego (sympathectomia) nadciśnienia tętniczego samorodnego*. Klinika Oczna. 1948; 18(3/4): 579.
- [6] *Ujednostajnienie terminologii zmian na dnie oka w cierpieniach przebiegających z podwyższonym ciśnieniem tętniczym krwi*. Pol. Arch. Med. Wewn. 1950; 20(1/2): 284-285.
- [7] *Leczenie chirurgiczne nadciśnienia tętniczego pierwotnego*. Pol. Arch. Med. Wewn. 1950; 20(1/2): 164-228. (współautorzy Choróbski J., Biernacki A.)
- [8] *O właściwą ocenę zmian w siatkówce w cierpieniach przebiegających z podwyższonym ciśnieniem tętniczym*. Towarzystwo Naukowe Warszawskie. Wydział V Nauk Lekarskich. Warszawa 1952.
- [9] *Podręcznik okulistyki: dla studentów akademii medycznych*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Wydanie I. Warszawa 1955.
- [10] *Podręcznik okulistyki: dla studentów akademii medycznych*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Wydanie II. Warszawa 1958.
- [11] *Podręcznik okulistyki: dla studentów akademii medycznych*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Wydanie III. Warszawa 1961.
- [12] *Podręcznik okulistyki: dla studentów akademii medycznych*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Wydanie IV. Warszawa 1965.
- [13] *Podręcznik okulistyki*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Wydanie V. Warszawa 1971.
- [14] *Podręcznik okulistyki*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Wydanie VI. Warszawa 1974.

- [15] *Podręcznik okulistyki*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Wydanie VI. Warszawa 1975.
- [16] *Zagadnienia retinopathia diabetica (R.D.)*. w: *Postępy okulistyki*. T. III. Warszawa 1956: 65-84.
- [17] *Zagadnienia retinopathia diabetica (R.D.)*. Pol. Arch. Med. Wewn. 1956; 26(7): 1041-1057.
- [18] *Zmiany na dnie oka w nadciśnieniu tętniczym*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Warszawa 1956.
- [19] *W sprawie usuwania magnetycznych ciał obcych z gałki ocznej*. Klinika Oczna. 1958; 28(1): 19-24.
- [20] *Zmiany na dnie oczu w białkach*. Klinika Oczna 1958; 28(3): 243-250.
- [21] *Zmiany w dnie oczu w czerwienicy pierwotnej*. Klinika Oczna. 1960; 30(1): 3-7.
- [22] *Odpowiedź Panu prof. drowi. med. W. Starkiewiczowi na recenzję III wydania mego „Podręcznika okulistyki dla studentów akademii medycznych”*. Biul. Głównej Bibl. Lek. 1961; 10(12): 894-895.
- [23] *Nieodwracalne kalectwo*. Rozmawiała Izabela Szenkowa. Zdrowie. 1962; 14(4): 4-5.